

CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ

ISSN 2821 – 8086, ISSN – L 2821 – 8086, Volumul 1, Numărul 1, Septembrie 2022

Cunoașterea

Nicolae Sfetcu

Pentru a cita acest articol: Sfetcu, Nicolae (2022), Cunoașterea, *Cunoașterea Științifică*, 1:1, 3-26. DOI: 10.58679/CS68980, <https://www.cunoasterea.ro/cunoasterea/>

Publicat online: 29.07.2022

ABONARE

© 2022 Nicolae Sfetcu. Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și opiniilor exprimate revine exclusiv autorilor.

Cunoașterea

Nicolae Sfetcu

Rezumat

Greu de spus ce este cunoașterea. Cu cât se discută mai mult asupra acestui concept, cu atât mai multe sunt opiniile divergente. Epistemologia este teoria cunoașterii, iar una dintre întrebările caracteristice epistemologiei se referă la ce au în comun toate nenumăratele tipuri de cunoștințe pe care ni le atribuim. O distincție majoră între diferitele tipuri de cunoaștere este cunoașterea descriptivă, declarativă sau propozițională (care necesită un grad mai mare de sofisticare intelectuală din partea celui care caută cunoașterea) și cunoașterea cunoștințelor sau a abilităților.

Pentru ca o descriere, declarație sau afirmație să fie cunoaștere, trebuie ca aceasta să fie o credință, să fie adevărată, și să fie justificată. O declarație de credință este o expresie a credinței în cineva sau ceva. Credința trebuie să fie adevărată pentru a fi cunoaștere. Platon, în *Gorgias*, susține că credința este cel mai frecvent invocat purtător de adevăr. În multe dintre dialogurile lui Platon, precum *Menon* și, în special, *Theaitetos*, Socrate consideră cunoașterea ca fiind credința adevărată explicată sau definită într-un fel. Justificarea credinței implică un motiv bun pentru a face acest lucru. Definiția cunoașterii ca o credință adevărată justificată a fost acceptată pe scară largă până în 1960, când filosoful american Edmund Gettier a provocat discuții majore pe scară largă.

Cuvinte cheie: cunoașterea, cunoașterea științifică

CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ, Volumul 1, Numărul 1, Septembrie 2022, pp. 3-26

ISSN 2821 – 8086, ISSN – L 2821 – 8086

URL: <https://www.cunoasterea.ro/cunoasterea/>

© 2022 Nicolae Sfetcu. Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și opiniilor exprimate revine exclusiv autorilor.

CUNOAȘTEREA

Valoarea cunoașterii

Istoria reflecției filozofiei asupra cunoașterii este o istorie a tezelor și teoriilor; dar nu mai puțin o zonă de întrebări, concepte, distincții, sinteze și taxonomii.

“Putem să ne considerăm că suntem în posesia cunoașterii științifice necalificate privitor la un lucru, spre deosebire de cunoașterea accidentală a acestuia în sens sofistic, când știm cauza de care depinde faptul respectiv, ca și cauza specifică a acelui fapt, și, în plus, că faptul nu poate fi altul decât acela. Ideea că cunoașterea științifică este în acest sens este evidentă – dovadă atât cei care o clamează în mod greșit cât și cei care o dețin, primii imaginându-se pur și simplu în situația respectivă, iar ceilalți fiind efectiv în acea situație. În consecință obiectul propriu al cunoașterii științifice necalificate este ceva care nu poate fi altul decât ceea ce este.”

— Aristotel, *Analitica Secundă* (Cartea 1 Partea 2)

În general, presupunem că cunoașterea este mai valoroasă decât simpla credință adevărată. Socrate subliniază în dialogul *Meno* al lui Platon că atât cunoașterea, cât și opinia adevărată pot ghida acțiunile, dar cunoașterea este mai valoroasă decât simpla credință adevărată deoarece este justificată. Problema valorii cunoașterii a reapărut în literatura filosofică despre epistemologie în secolul al XXI-lea, ca urmare a apariției epistemologiei virtuale în anii 1980, în parte datorită legăturii evidente cu conceptul de valoare în etică. Ea a fost prezentată ca un argument împotriva fiabilismul epistemic de către filosofi. Problema valorii este importantă pentru evaluarea gradului de adecvare a teoriilor cunoașterii.

De-a lungul vieții, stocăm (atât în conștient cât și în subconștient) informații pe care le obținem în viața noastră de zi cu zi. Inclusiv ceea ce învățăm în mod intenționat, acasă, la școală și din anturajul nostru. Chiar și atunci când urmărim munca unei furnici, cânt stăm pe spate în iarbă și ne uităm la norii de pe cer, sau când medităm, creierul nostru acumulează informații. Stocăm neîncetat cunoaștere. Dar avem nevoie de aceste cunoștințe? De ce? Unele le vom considera importante, altele pot părea că sunt gunoaie, o pierdere de timp.

Toate aceste cunoștințe, informații, principii, abilități, și înțelegeri, dobândite în timp prin educație sau experiență, formează cunoașterea unei persoane. Cunoașterea a permis toate progresele științei și tehnologiei, ne face ființe mai capabile, superioare și sofisticate. Cunoașterea este factorul principal care distinge în mod clar rasa umană de animale. Cu ajutorul ei putem judeca diverse situații și lua decizii în consecință. Platon considera comportamentul uman ca decurgând din trei surse principale: dorință, emoție și cunoaștere; John Locke spunea că îmbunătățirea

înțelegerii are două scopuri: în primul rând, creșterea propriei cunoașteri și, în al doilea rând, pentru a ne permite să furnizăm acele cunoștințe și altora; Benjamin Franklin considera că o investiție în cunoaștere aduce cel mai mare venit, iar William Shakespeare declara că ignoranța este blestemul lui Dumnezeu, iar cunoașterea este aripa cu care zburăm către cer.

Cunoașterea îți permite să obții un avantaj față de ceilalți oameni, să te gestionezi pe tine și pe ceilalți, și să îți faci viața mai ușoară. Cunoașterea oferă oamenilor puteri nelimitate cu care pot domina toate celelalte ființe, unele care sunt fizic chiar mult mai puternice decât oamenii, și să controleze natura, determinând progresul și civilizația umană. Cunoașterea este motorul care conduce viața umană, de aceea dobândirea cunoașterii este considerată cea mai importantă activitate umană.

Epistemologia este cea care ar trebui să explice valoarea cunoașterii. Cunoașterea ca o credință adevărată ne permite să ne atingem obiectivele. Dar nu toate credințele adevărate sunt instrumentale valoroase. Utilitatea lor depinde de fiecare persoană în parte.

Există o dispută permanentă între cunoaștere și simpla credință adevărată - care are valoare mai mare? Socrate, în dialogul *Menon* al lui Platon, afirmă că cunoașterea este mai valoroasă decât simpla credință adevărată, deoarece este justificată. În filosofia contemporană, unii epistemologi au apărut epistemologia virtuții ca o soluție la problema valorii.

Definirea cunoașterii

Definirea cunoașterii este o problemă de dezbatere continuă între filosofi în domeniul epistemologiei. Definiția clasică, descrisă dar nu neapărat aprobată de Plato, spune că pentru a fi vorba de cunoaștere trebuie îndeplinite cel puțin trei criterii; pentru a fi considerată cunoaștere, o afirmație trebuie să fie verificată, adevărată, și crezută. Unii consideră că aceste condiții nu sunt suficiente, așa cum se poate vedea din exemplul problemei Gettier. Există mai multe alternative propuse, inclusiv argumentele lui Robert Nozick pentru o cerință a cunoașterii de a “urmări adevărul” și cerința suplimentară a lui Simon Blackburn că noi nu vrem să recunoaștem că cei care îndeplinesc oricare din aceste condiții “ca urmare a unui defect, cusur sau vulnerabilitate” dețin cunoașterea. Richard Kirkham sugerează că definiția noastră privind cunoașterea impune ca evidența celui care crede să fie astfel încât să necesite în mod logic adevărul credinței.

Cunoașterea este o familiarizare, conștientizare sau înțelegere a cuiva sau ceva, cum ar fi fapte, informații, descrieri sau abilități, care este dobândită prin experiență sau educație prin

CUNOAȘTEREA

percepere, descoperire, sau învățare. Cunoașterea este definită de *Oxford English Dictionary* ca (i) expertiza și abilitățile căpătate de o persoană prin experiență și educație; înțelegerea teoretică și practică a unui subiect, (ii) ceea ce este cunoscut într-un domeniu particular sau per total; fapte și informații, sau (iii) conștientizarea sau familiaritatea câștigate prin experiență pentru o anumită faptă sau situație. Dezbaterile filosofice pornesc de obicei cu formularea lui Plato privind cunoașterea drept "**crediința adevărată justificată**". Nu există oricum încă nicio definiție general agreată a cunoașterii, și nici nu se întrevide vreuna, deși există numeroase teorii concurente.

Cunoașterea se poate referi la o înțelegere teoretică sau practică a unui subiect. Ea poate fi implicită (ca în cazul competențelor practice sau expertizelor) sau explicită (ca în cazul înțelegerii teoretice a unui subiect); ea poate fi mai mult sau mai puțin formală sau sistematică. În filosofie, studiul cunoașterii se numește epistemologie; filosoful Platon a dat o definiție faimoasă a cunoașterii drept "adevărata credință justificată", deși "adevărata credință bine justificată," este mai completă deoarece ține cont de problemele de tip Gettier. Dar există mai multe definiții ale cunoașterii și teorii pentru a explica aceasta. Termenul de cunoaștere este folosit de asemenea în sensul cunoașterii secretelor unui subiect cu posibilitatea folosirii acestora în anumite scopuri dacă este posibil.

În mod normal, cunoașterea este reprezentată de fapte (cunoaștere descriptivă sau propozițională), abilități (cunoaștere procedurală) sau obiecte (cunoaștere directă). Epistemologia este cea care trebuie să ofere o definiție a cunoașterii. Dar criteriile pe baza cărora se va testa orice formă de cunoaștere fac ca această sarcină să fie de fapt foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Problema criteriului apare atunci când încercăm să identificăm elementele comune tuturor cazurilor de cunoaștere. Dar o astfel de încercare presupune că știm deja ce este o cunoaștere, și deci știm criteriile respective. Intrăm într-un cerc vicios. Putem încerca să ajungem la o viziune mai generală a cunoașterii, stabilind esența acesteia. Dar și pentru o astfel de generalizare ar trebui să ne bazăm pe cazuri particulare de cunoaștere, și astfel ajungem acolo de unde am plecat. Suntem în impas.

Până la un consens asupra acestei definiții, se pare că singura soluție ar fi să folosim, deocamdată, teoria clasică a cunoașterii, conform căreia cunoașterea trebuie înțeleasă ca o credință adevărată justificată, în care justificarea implică existența unor motive întemeiate pentru a crede că credința în cauză este adevărată. Deși și aceasta este imperfectă, după cum a demonstrat Edmund Gettier în lucrarea intitulată "*Este justificată cunoașterea ca credință adevărată?*" publicată în 1963, care a pus sub semnul întrebării teoria cunoașterii. El a susținut că există situații

în care credința cuiva poate fi justificată și adevărată, dar nu poate conta ca fiind cunoaștere. Gettier a propus două experimente de gândire, care au ajuns să fie cunoscut sub numele de "cazurile Gettier," drept contraexemple în expunerea clasică a cunoașterii.

Chiar dacă se acceptă definiția clasică, problema criteriului întrebă cum se poate ști dacă justificarea fiecăruia este solidă; deci, trebuie justificată justificarea, și tot așa la infinit. Această regresie infinită a cauzat îngrijorare filosofilor datorită unui posibil scepticism, chiar nihilism. Trilema Münchhausen, numită și trilema lui Agrippa, susține că este imposibil să se demonstreze un anumit adevăr, întrucât dovada oricărei teorii se bazează pe un raționament circular, pe un regres infinit, sau pe axiome nedovedite. Dilema qualia se bazează pe întrebarea dacă culoarea este un produs al minții sau o proprietate inerentă a obiectelor. Aceasta se extinde la toate zonele realității fizice, unde lumea exterioară pe care o percepem este doar o reprezentare a ceea ce este impresionat asupra simțurilor. Dacă culorile și formele cu care ne confruntăm se potrivesc perfect pentru diverse persoane, nu vom putea ști niciodată. Faptul că oamenii pot comunica cu exactitate, arată că ordinea și proporționalitatea în care experiența este interpretată sunt, în general, fiabile. Astfel, realitatea cuiva este, cel puțin, compatibilă cu cea a altei persoane în ceea ce privește structura și raportul.

Există persoane care afirmă că nu este nevoie de justificare, eventual înlocuind justificarea cu o altă caracteristică. Socrate, în dialogul *Theaitetos* al filosofului grec antic Platon, este unul dintre primii care a respins definiția cunoașterii prin cele trei caracteristici. Pentru a elimina problema evidențiată de Gettier, unii filosofi consideră cunoașterea ca o credință adevărată justificată drept un caz particular a unei condiționări mai generale, prin adăugarea unui criteriu suplimentar pentru cunoaștere.

Rezultă că este necesară o definiție radical nouă a cunoașterii. Răspunsurile la problema lui Gettier au implicat încercări de a oferi o definiție a cunoașterii fie prin reformarea cunoașterii ca o credință adevărată justificată cu o a patra condiție suplimentară, fie propunând un set complet nou de condiții, fără a ține cont în întregime de cele clasice. Filosoful american Richard Kirkham a susținut că singura definiție a cunoașterii care ar putea fi întotdeauna imună la toate contraexemplele este una infalibilistă, în care o credință trebuie să fie nu numai adevărată și justificată, dar justificarea credinței trebuie să *necesite* adevărul său (să fie *infailibilă*).

Filosoful indian B K Matilal s-a folosit de tradiția *falibilismului* Navya-Nyāya pentru a distinge între *știu p* și *știu că cineva știe p*. Al doilea nivel este un fel de inferență implicită care

CUNOAȘTEREA

de obicei urmează imediat după episodul cunoașterii p (cunoaștere *simpliciter* (absolută)). Chestiunea justificării ar apare numai la nivelul al doilea. Fiabilismul a fost o parte semnificativă a răspunsului la probleme de tip Gettier printre filosofi, având ca origine o lucrare a lui Alvin Goldman din 1960. Potrivit fiabilismului, o credință este justificată numai în cazul în care este produsă prin procese care în mod tipic dau un raport suficient de mare între credințele adevărate și cele false.

Un alt candidat pentru a patra condiție a cunoașterii este *irevocabilitatea*, conform căreia nu ar trebui să existe niciun adevăr superior sau victorios pentru motivele care justifică credința cuiva. În cazul în care nu există afirmații care să susțină justificarea unei persoane, un subiect ar fi justificat din punct de vedere epistemologic. În cartea sa *Cunoașterea și limitele sale*, Timothy Williamson afirmă că noțiunea de cunoaștere nu poate fi defalcată într-un set de alte concepte (gen "credință justificată adevărată") prin analiza - mai degrabă, ea este *sui generis*. Alvin Goldman scrie în *Teoria cauzala a cunoașterii* că, pentru ca să existe cunoaștere cu adevărat, trebuie să existe un lanț causal între afirmație și credința în această afirmație.

Cunoașterea prin fapte se consideră de unii oameni de știință și filosofi că nu are nevoie de justificare. Dar faptele sunt cunoscute prin percepția senzorială, iar aceasta nu poate furniza cunoaștere dacă nu știm că sursa este de încredere. Iar evaluarea încrederii implică deja o cunoaștere despre funcționarea lumii, dobândită, cel puțin parțial, prin percepția senzorială. Suntem din nou într-un cerc vicios, și amenințați de scepticism.

Evidențialismul susține că sursa cunoașterii sunt dovezile. Teoriile care resping necesitatea încrederii surselor scapă de problema criteriului, permițând că o sursă de credință să poată furniza cunoaștere înainte ca cineva să știe că sursa este de încredere (cunoaștere de bază). Teoriile care acceptă cunoașterea de bază pot apela la ea pentru a explica cum știm că sursele noastre sunt de încredere. (epistemologia virtuții a lui Ernest Sosa).

Alvin Goldman afirmă că putem cunoaște doar în virtutea fiabilității proceselor noastre cognitive. Reliabilismului afirmă că nu trebuie să știi că procesele mele perceptive sunt fiabile, este suficient ca procesele mele perceptive să fie de încredere.

Jonathan Vogel și Richard Fumerton au dezvoltat o teorie a cunoașterii ușoare, „*bootstrapping*”: repetând un proces de percepție de destule ori, s-ar părea să pot să strâng dovezi considerabile că percepția mea este fiabilă, suficient pentru ca să știu că percepția mea este fiabilă. Fundaționalismul probatoriu susține această logică, spre deosebire de Michael Bergmann care

consideră că acesta este un „principiu fără auto-susținere”: nu se poate obține o credință justificată sau garantată că o sursă de credință este demnă de încredere, bazându-ne chiar și parțial pe sursa respectivă.

John Hawthorne a apelat, pentru a rezolva această dilemă, la ideea că deținem cunoaștere *a priori* contingentă relevantă. O altă variantă pentru evitarea cunoașterii de bază este de a susține că suportul epistemic este, într-o anumită măsură, holistic.

Wittgenstein observa că, conform paradoxului Moore, cineva poate spune “El crede, dar nu este așa”, dar nu poate spune “El știe, dar nu este așa”. El aduce drept argument faptul că acestea nu corespund stărilor mentale distincte, ci mai degrabă modalităților distincte de a vorbi despre convingere. Ceea ce este diferit aici nu este starea mentală a vorbitorului, ci activitatea în care este angajat. Wittgenstein încerca să depășească dificultatea definiției luând în considerație modalitatea în care “cunoașterea” este folosită în limbajele naturale. El vedea cunoașterea ca un caz al unei asemănări familiale. Urmărind această idee, “cunoașterea” a fost reconstruită ca un concept derivat care evidențiază caracteristici relevante dar nu este cuprins în mod adecvat în nicio definiție.

Adevăr și obiectivitate

Obiectivitatea adevărului presupune că simpla gândire că lumea este într-un anumit mod nu înseamnă că este așa. Acest obiectivism se conformează falibilismului, prin afirmația că convingerile noastre pot fi greșite. Există un obiectivism puternic (realismul despre adevăr), care susține că este întotdeauna posibil ca convingerile noastre să fie greșite, și o formă slabă de obiectivism (antirealismul) care susține că doar ceea ce credem acum ar putea fi greșit (adevărul nu poate depăși în cele din urmă cea mai bună părere). Antirealismul poate fi motivat de ideea că o concepție realistă a adevărului nu ajută prea mult în cercetare.

Relativismul este concepția conform căreia adevărul este exact ceea ce crezi tu că este. Un astfel de punct de vedere se auto-contrazice, deoarece ar însemna că ceea ce gândește realitul despre adevăr este și adevărat, deci ar rezulta că relativismul este fals.

Structura cunoașterii

Structura cunoașterii se referă la modul în care stările mentale ale unei persoane trebuie să fie conectate între ele pentru a apărea cunoașterea. Expunerea acestui mod de către un agent îi poate justifica credința. Dar orice motivație trebuie susținută la rândul ei afectând statutul epistemic al

CUNOAȘTEREA

creдинței inițiale și amenințând să conducă la un regres infinit, deoarece statutul epistemic la fiecare pas depinde de statutul epistemic al pasului precedent.

Conform trilemei lui Agrippa, există doar trei alternative pentru rezolvarea problemei justificării în cunoaștere, și niciuna dintre ele nu este deosebit de atrăgătoare. Prima alternativă este să considerăm credința cuiva ca nefiind justificată de nimic, fără niciun motiv. Această teorie a structurii cunoașterii este infinitismul, care nu neagă existența regresului infinit; acceptă o infinitate de motive, dar aceasta nu explică cum e posibilă cunoașterea umană, deoarece mintea umană este limitată.

A doua alternativă este de a considera credința cuiva ca fiind justificată de un alt motiv care, probabil, va fi el însuși o altă credință. Acesta este coerentismul susținut de Quine, care afirmă că un lanț circular de temeuri care se sprijină reciproc poate justifica o credință dacă există tipul potrivit de proprietăți. Aceste temeuri își asigură reciproc statutul epistemic, dar criticii susțin că aceasta constituie eroarea raționamentului circular (dacă două credințe se susțin reciproc și este acceptată una din ele, poate fi acceptată și cealaltă, dar doar susținerea reciprocă nu e un motiv de a fi acceptate). Coerențiștii și infiniștiștii susțin că conceptul de „motiv de bază” este contradictoriu, necesitând la rândul lor o altă motivație pentru a fi ”de bază”; ei evită aceste probleme prin negarea distincției dintre motivele de bază și cele nefundamentale.

A treia opțiune permite credințelor de susținere, la un moment dat în lanțul justificării, să fie credințe care au apărut în altă parte a lanțului. Această teorie a structurii cunoașterii este fundamentaționalismul, varianta sa clasică fiind apărută de Descartes. Fundamentaționalismul permite justificări circulare. Unele motive de bază au statutul lor epistemic independent de alte motive și, prin urmare, constituie punctul final al regresului. Dar este dificil să găsim o relatare a acestor credințe fundamentale care să fie plauzibilă și, în același timp, să socotim un număr suficient de credințe ca fiind fundamentale astfel încât să poată susține celelalte credințe pe care le avem. Fundamentaționiștii și coerențiștii neagă existența acestui regres infinit, în contrast cu infiniștiștii.

Prin urmare, pare greu de înțeles cum ar putea fi justificată orice credință. Gettier a folosit contraexemple pentru a contrazice toate aceste teorii ale structurii cunoașterii, arătând că un motiv sau o justificare pentru o credință adevărată nu este suficient pentru cunoaștere atunci când intervine norocul cognitiv.

Cunoașterea pare să fie mai degrabă un mod de a ajunge la adevăr. Majoritatea epistemologilor au considerat că este covârșitor de plauzibil faptul că ceea ce este fals nu poate fi

cunoscut. Poți ști doar ceea ce crezi. A nu crede ceva împiedică cunoașterea lui. A identifica cunoașterea doar cu credința adevărată ar fi neplauzibil, deoarece o credință ar putea fi adevărată, chiar dacă este formată incorect.

Există două abordări ale justificării: a) *internaliștii* cred că dacă o credință este justificată depinde în întregime de stările într-un anumit sens interne ale subiectului; b) *externaliștii* cred că factorii externi subiectului pot fi relevanți pentru justificare; de exemplu, credibiliștii proceselor cred că credințele justificate sunt acelea care sunt formate printr-un proces cognitiv care tinde să producă o proporție mare de credințe adevărate în raport cu cele false. Justificarea mai poate fi clasificată în „justificare propozițională” (denumită și „ex ante” - când un subiect are motive suficiente să creadă o propoziție dată), și „justificare doxastică” („ex post” - o anumită convingere este susținută în mod corespunzător).

Hilary Kornblith afirmă că cunoașterea este un tip natural, care trebuie analizat în același mod ca alte științe. Intuiția are un rol de jucat în identificarea paradigmatelor, dar generalizarea de acolo este o chestiune empirică, științifică și sunt de așteptat contraexemple intuitive. Poziția „cunoașterea în primul rând” este, de asemenea, legată de aceste probleme metodologice.

Contextualismul discută despre atributele cunoașterii; conform acestuia, cuvântul „cunoaștere” și caracteristicile sale sunt sensibile la context. Relația dintre contextualism și analiza cunoașterii nu este deloc simplă. Se poate spune că au subiecte diferite (primul un cuvânt, iar cel de-al doilea o stare mentală). Contextualismul și invadarea pragmatică reprezintă strategii diferite pentru abordarea unora dintre aceleași modele „schimbătoare” de date intuitive.

O dezbatere centrală despre natura justificării este o dezbatere între externaliștii epistemologi și internaliștii epistemologi. Externaliștii consideră că factorii "externi", în afara stărilor psihologice ale celor care dobândesc cunoaștere, pot fi condiții de justificare. Internaliștii afirmă că toate condițiile care creează cunoaștere se află în stările psihologice ale celor care dobândesc cunoaștere. Mulți indică pe René Descartes ca un exemplu timpuriu al internalismului. Descartes a spus că omul trebuie să-și folosească capacitățile de cunoaștere corect și cu atenție prin îndoieli metodologice.

Raționalitatea

Pare să existe o strânsă legătură între a avea o credință rațională și a avea cunoaștere (și, dimpotrivă, între a avea o credință irațională și lipsa cunoașterii), ca și (implicit) între credințele raționale și credințele justificate.

În epistemologie, este importantă raționalitatea epistemică (prin maximizarea adevăratelor convingeri), care vizează în mod specific credința adevărată. Maximizarea adevăratelor convingeri presupune dobândirea de credințe adevărate banale, sau crezând cât mai mult posibil (cu riscul de a accepta și credințe false). La raționalitatea epistemică se poate ajunge cel mai bine prin minimizarea credințelor false, dar trebuie să evităm situația în care nu mai credem în nimic care ne-ar îndepărta de raționalitatea epistemică, prin un echilibru între maximizarea credințelor adevărate și minimizarea credințelor false.

Există două concepții ale raționalității epistemice: concepțiile deontice (internalism epistemic, când convingerile se formează în mod responsabil - cea mai apropiată de ideea de justificare) și non-deontice (externalism epistemic, folosirea normelor epistemice corecte - o relație mai strânsă cu cunoașterea).

Virtute și fiabilitate

Fiabilismul, în cea mai simplă formă, susține că cunoașterea este o credință adevărată formată în mod fiabil (prin un proces de încredere). Există o problemă în stilul Gettier pentru această viziune: s-ar putea forma în mod fiabil credințe adevărate într-un mod în care credințele adevărate formate se datorează încă în esență norocului. Pentru a evita acest tip de contra-exemplu, se pot restricționa tipurile de procese fiabile care sunt relevante pentru a stabili dacă un agent are sau nu cunoaștere. Pentru a dobândi cunoaștere, trebuie să câștigi adevărata credință prin virtuțile epistemice sau facultățile cognitive astfel încât, prin natura lor, să fie de încredere (epistemologia virtuții).

O altă problemă a fiabilismului este că permite cunoașterea în unele cazuri controversate. Fiabiliștii tind să permită cunoașterea în astfel de cazuri, dar unii cred că nu se poate obține cunoaștere pur și simplu fiind de încredere. În timp ce internaliștii epistemici insistă că cunoașterea trebuie să fie întotdeauna în posesia unor temeuri de susținere pentru credințele lor, externaliștii epistemici permit ca uneori cineva ar putea avea cunoaștere chiar dacă nu are astfel de temeuri - atâta timp cât îndeplinește alte condiții relevante, cum ar fi o condiție de fiabilitate. Epistemologii

virtuții tind să fie externaliști epistemici. O modalitate de a promova o virtute epistemologică prin internalismul epistemic este de a insista asupra faptului că folosirea unei virtuți epistemice este esențială pentru a obține cunoaștere.

Obținerea cunoașterii

Acumularea cunoașterii implică procese cognitive complexe, precum percepția, învățarea, comunicarea, asocierea, și raționamentul. Diversi filosofi au contestat natura distincției între cunoașterea *a priori* (independent de experiență, non-empirică, bazată pe intuiție sau perspective raționale) și cunoașterea *a posteriori* (prin experiență, empirică).

O altă distincție, făcută de Immanuel Kant, în critica sa pentru rațiunea pură, este între propozițiile „analitice” (care sunt adevărate doar înțelegând sensul lor) și „sintetice” (care au subiecte și predicate distincte). Kant a declarat că toate afirmațiile matematice și științifice sunt propoziții analitice *a priori*, deoarece sunt neapărat adevărate. Willard Van Orman Quine, în *Două dogme ale empirismului*, a contestat distincția, argumentând că cele două au o graniță blurată.

Știința este privită ca o formă rafinată, formalizată, sistematică sau instituționalizată a căutării și dobândirii de cunoaștere empirică.

Există mai multe ramuri sau *școli de gândire* în legătură cu dobândirea de cunoaștere:

- **Istoric:** studiul istoric al epistemologiei filosofice este studiul istoric al eforturilor de a dobândi înțelegere sau cunoaștere filosofică a naturii și domeniului cunoașterii umane.
- **Empirism:** o teorie a cunoașterii axată pe baza experienței, prin simțuri, cu variante precum pozitivismul, realismul și bunul simț.
- **Idealism:** cunoașterea este în primul rând dobândită de procese (de obicei intuiția) *a priori* sau este înnăscută - exemple: teoria lui Kant a idealismului transcendentă, teoria formelor lui Platon.
- **Raționalism:** se concentrează în jurul statutului privilegiat epistemologic al datelor de simț (empirice) și, respectiv, primatul rațiunii (teoretic), adăugând un al treilea „sistem de gândire”, toate trei având aceeași importanță: empiric, teoretic și abstract.
- **Constructivism:** o viziune conform căreia toată cunoașterea este o compilare a construcțiilor făcute de oameni, nu descoperirea neutră a unui adevăr obiectiv.
- **Pragmatism:** o epistemologie empirică, care înțelege adevărul ca acela care este practic aplicabil în lume.
- **Epistemologia naturalizată:** are în vedere rolul evolutiv al cunoașterii pentru agenții care trăiesc și evoluează în lume.
- **Pramana indiană:** școlile filosofice indiene, cum ar fi Haya Nyaya și Carvaka, și mai târziu, școlile filosofice jainiste și budiste, au dezvoltat o tradiție epistemologică denumită „pramana”, ca un „instrument al cunoașterii” care se referă la diverse mijloace sau surse de cunoaștere considerate de încredere.
- **Scepticism:** pune în discuție validitatea unor cunoașteri sau a întregii cunoașteri umane.

CUNOAȘTEREA

Teoria cunoașterii a fost asimilată filosofiei cunoașterii și gnoseologiei. Începând cu lucrările lui Edgar Morin, printre alții, teoria cunoașterii este transdisciplinară, multidimensională și multifactorială.

Jean-Michel Besnier se întreabă: "Cum are loc această elaborare care a condus la cunoaștere? Prin care prisme a trecut realitatea înainte de a deveni obiect pentru subiectul care cunoaște?" Sinteza diferitelor intrări oferă următoarea schemă:

Real \Leftrightarrow Realitate \Leftrightarrow Reprezentare \Leftrightarrow Teorie \Leftrightarrow Model \Leftrightarrow Explicația reală \Leftrightarrow Anticiparea cercetării și *observatorul* în legătură cu fiecare entitate / *Referențial*.

Cunoașterea este obținută prin simțuri, dar unii teoreticieni acceptă și introspecția ca sursă de cunoaștere, ca și memoria, intuiția rațională, inferența și mărturia. Percepția sau observația este identificată ca sursa cea mai importantă (cunoașterea observațională). Împreună cu cunoașterea introspectivă, formează categoria cunoașterii fundamentale sau de bază. Cunoașterea bazată pe percepție, introspecție sau memorie pot da naștere la cunoaștere inferențială (obținută din inferențe).

Potrivit filosofului englez Francis Bacon, observațiile și experiențele ne dau acces la real, iar teoria rezultă din generalizarea inducției. Pentru Bacon, construirea teoriilor este deci un proces de învățare supravegheat. Pentru Karl Popper, oamenii de știință construiesc ipoteze, inclusiv teste ale teoriilor pe care se bazează acele ipoteze, înainte de a elimina pe cele care sunt infirmate de observații și experiențe (falsificabilitatea, sau criteriul demarcării).

Problema regresului

Problema regresului dezbate posibilitatea furnizării unei fundamentări logice complete pentru cunoașterea umană. Un argument rațional se susține apelând la alte argumente raționale, utilizând de obicei lanțuri de rațiuni și reguli ale logicii. Aceasta implică problema regresului: cum putem încheia în cele din urmă un argument logic cu unele afirmații care nu necesită o justificare suplimentară, dar care pot fi totuși considerate raționale și justificate? Imposibilitatea aparentă de a completa un lanț infinit de raționament este gândită de unii ca susținând scepticismul.

Mulți epistemologi au încercat să argumenteze diferite tipuri de lanțuri de raționament care pot scăpa de problema regresului:

- *Fundaționalism*: afirmă că anumite „fundații” sau „credețe de bază” susțin alte credețe, dar nu necesită ele însăși justificarea din opinii diferite. Percepția, memoria și intuiția *a priori* sunt adesea considerate posibile exemple de credețe fundamentale. Criticii afirmă că, dacă alte credețe nu susțin o credeță, acceptarea acesteia poate fi arbitrară sau nejustificată.
- *Coerentism*: respinge presupunerea că regresul continuă conform unui model de justificare liniară, susținând că o credeță este justificată circular prin modul în care se potrivește (este coerentă) cu restul sistemului de credețe din care face parte. Dar dificultatea constă în a se asigura că întregul sistem corespunde realității.
- *Funderentism*: încearcă să unifice să unifice fundaționalismul și coerentismul, prin „analogia puzzle-ului încrucișat”: regresul justificărilor este mai mult ca un puzzle cu cuvinte încrucișate, cu mai multe linii care se susțin reciproc.
- *Infinitism*: consideră că seria infinită este doar potențială, folosind unele din aceste justificări doar, în funcție de nevoi.

Epistemologia formală studiază principiile epistemice ale cunoașterii:

- Principiul transparenței, denumit și luminozitatea cunoașterii, afirmă că a cunoaște ceva implică cunoașterea de ordinul doi că cineva îl cunoaște.
- Principiul conjuncției spune că a avea două credețe justificate în două propoziții separate implică faptul că agentul este, de asemenea, justificat să creadă în conjuncția acestor două propoziții.
- Principiul de închidere afirmă că dacă agentul are o credeță justificată într-o propoziție și această propoziție implică o altă propoziție, atunci agentul este, de asemenea, justificat să creadă această altă propoziție.
- Principiul transferului de dovezi afirmă că, dacă o anumită dovadă justifică prima credeță, atunci justifică și a doua credeță.

Percepția

O mare parte din cunoștințele noastre despre lume sunt dobândite prin percepție (adică prin simțurile noastre), dar acestea ne pot înșela (vezi argumentul iluziei). Astfel, *realismul indirect* spune că există o lume obiectivă independentă de experiența noastră; ceea ce experimentăm în mod direct este doar modul în care ne apare lumea și nu cum este ea. Realismul indirect poate explica distincția dintre proprietățile (primare) ale unui obiect inerente obiectului (de ex., forma lui) și proprietățile (secundare) ale obiectului care depind de cel care îl percepe (de ex., culoarea).

Idealismul neagă existența unei lumi reale, susținând că lumea este construită din aparențe și nu există o lume independentă de minte. Idealismul transcendentă susține că, deși nu putem avea

CUNOAȘTEREA

nicio cunoaștere experiențială a lumii exterioare independentă de experiență, putem folosi rațiunea pentru a arăta că trebuie să existe o lumea care dă naștere experiențelor noastre.

Realismul direct susține că putem experimenta în mod direct lumea reală.

Mărturia și memoria

Cunoașterea prin mărturia altora, când cineva ne spune ceea ce știe sau citind despre ce știe cineva (un manual, de exemplu) depinde de mărturia respectivă. Această cunoaștere poate fi dificil de verificat, doar apelând la încrederea pe care o avem față de acele mărturii. *Reducționismul* evită această problemă susținând că nu este nevoie de încredere pentru cunoașterea bazată pe mărturie, evitând astfel problema circularității. Problema este că în cazul unei cantități mare de cunoașterea bazată pe mărturie, reducționismul pare să implice faptul că știm foarte puțin din ceea ce credem de obicei că știm.

De asemenea, *credulismul* susține că putem avea cunoaștere bazată pe mărturie dacă nu există motive speciale de îndoială. Problema cu credulismul este că există posibilitatea ca pur și simplu să licențieze credulitatea. În cazul credulismului ca teză externalistă epistemică, mărturiile ar trebui să îndeplinească totuși un o altă condiție relevantă (de exemplu, că au fost formate într-un mod de încredere), dar această variantă a credulismului moștenește problemele externalismului epistemic în general.

Epistemologia memoriei are probleme asemănătoare au cele ale mărturiei. Memoria noastră poate să nu fie demnă de încredere prin natura sa. Astfel, pentru ca o cunoaștere bazată pe memorie să fie justificată are nevoie de un suport epistemic non-memorial, ajungând astfel tot la o formă de reducționism. Ca și în cazul mărturiei, apare se poate lua în considerare o formă de credulism care le acordă un statut epistemic implicit (printr-un apel la o anumită versiune a externalismului epistemic), dar cu aceleași probleme ca și în cazul mărturiei.

Cunoașterea prin inferență

Există o distincție între cunoașterea *a priori* și cea empirică. O parte din cunoașterile introspective sunt cunoașteri *a priori*, obținute prin inferențe, deductive (de la premise la concluzie) sau inductive (din premise care oferă suport pentru concluzie fără să o implice efectiv). Argumentele inductive bune oferă un sprijin puternic pentru concluzie pe baza unui eșantion reprezentativ. Un tip de inferență nedeductivă care nu este inductivă, este abducția, care presupune

premise care nu implică concluzia. Aceste inferențe implică adoptarea celei mai bune explicații. Practic, orice formă corectă de inferență abductivă va fi o versiune prescurtată a unei inferențe inductive.

Problema inducției lui Hume apare deoarece pare imposibil să obținem o justificare non-circulară pentru inducție, întrucât inferențele inductive sunt legitime doar cu condiția să avem deja dreptul să presupunem că eșantioanele observate oferă baze bune pentru generalizările induse. Dar temeiurile noastre pentru această presupunere în sine depind de inferențe inductive ulterioare, în care caz justificarea noastră va fi ea însăși, cel puțin parțial, inductivă, deci nu poate exista o justificare necirculară pentru inducție.

O astfel de problemă poate fi evitată prin argumentarea că o astfel de practică epistemică fundamentală nu are nevoie de justificare, dar această modalitate nu este foarte satisfăcătoare. O abordare mai bună este apărarea inducției pe motive epistemice externaliste, când inducția este de încredere - o abordare respinsă de internaliștii epistemici.

Karl Popper a susținut că problema inducției nu este atât de gravă, deoarece cele mai multe cunoașteri aparent inductive sunt de fapt dobândite prin deducție. Oamenii de știință formulează practic ipoteze pe care apoi încearcă să le falsifice, ceea ce este un proces degrabă deductiv decât inductiv.

Reichenbach admite că nu există o justificare pentru inducție, dar susține că, folosirea inducției este cel mai rațional lucru de făcut, deoarece doar inducția ne va aduce adevărata cunoaștere despre lume.

Transmiterea cunoașterii

Filosofii limbajului și a semiologiei construiesc și analizează teorii ale transferului sau comunicării de cunoaștere. Deși scrisul și cititul sunt considerate de cei mai mulți drept cele mai importante instrumente pentru transferul de cunoaștere, unii cercetători vorbesc despre impactului negativ al cuvântului scris asupra societăților. În lucrarea *Fedru* a lui Platon, Socrate spune povestea lui Thamus, regele egiptean, și a lui Theuth, inventatorul cuvântului scris. Regele Thamus este sceptic privind această nouă invenție și o respinge ca instrument de reculegere, mai degrabă decât de cunoaștere: cuvântul scris va infecta poporul egiptean cu cunoaștere falsă dintr-o sursă externă, și nu vor mai fi obligați să rețină mental cantități mari de cunoaștere ei înșiși.

CUNOAȘTEREA

Lucrările bazate pe empirismul filosofului John Locke s-au bazat pe un model al minții care a comparat idei cu cuvinte, reducând mintea la un recipient care trebuie să fie aprovizionată cu fapte reduse la litere, cifre sau simboluri, acordându-se o atenție exagerată structurii vizuale a informațiilor pe pagină și în caiete.

Teoreticienii media, precum Andrew Robinson, subliniază faptul că reprezentarea vizuală a cunoașterii în lumea modernă a fost adesea văzută ca fiind "mai adevărată" decât cunoașterea orală. Amploarea cunoașterii umane este acum atât de mare, iar cei interesați într-o cunoaștere atât de separați în timp și spațiu, încât scrisul este considerată un element esențial pentru captarea și partajarea cunoașterii. Astfel, scrierea a ajuns cea mai disponibilă și mai universală formă de înregistrare și de transmitere a cunoașterii.

Tipuri de cunoaștere

În epistemologie, principalul tip de cunoaștere este *cunoașterea afirmațională* (*cunoașterea-că*), distinctă de cunoașterea-cum și cunoașterea directă, inclusiv lingvistic în unele limbi, precum *a cunoaște* și *a ști* în limba română.

În lucrarea sa *Despre denotare* și cartea sa ulterioară *Probleme ale filosofiei*, Bertrand Russell a subliniat distincția dintre "*cunoaștere prin descriere*" și "*cunoaștere directă*". Gilbert Ryle este, de asemenea, creditat ca subliniind distincția între *cunoașterea-cum* și *cunoașterea-că* în *Conceptul minții*. În *Cunoașterea personală*, Michael Polanyi argumentează relevanța epistemologică a *cunoașterii-cum* și a *cunoașterii-că*. În timpurile recente, unii epistemologi (Sosa, Greco, Kvanvig, Zagzebski) și Duncan Pritchard au argumentat că epistemologia ar trebui să evalueze "proprietăți" ale oamenilor (de exemplu, virtuți intelectuale) și nu doar proprietățile propozițiilor sau ale atitudinilor mentale propoziționale.

Cunoașterea poate fi propozițională (implicând o relație cu o propoziție) sau non-propozițională. *Cunoașterea propozițională* mai este denumită și cunoaștere descriptivă, declarativă, sau cunoașterea-că cu derivata ei, cunoașterea-cu (o combinație între cunoașterea-cine și cunoașterea-unde) sau cunoașterea-de ce. Toate aceste tipuri pot fi parafrazate folosind o clauză-că. *Contrastivismul* implică un tip de cunoaștere-că în care a cunoaște înseamnă a ști mai degrabă un aspect decât altul. O cunoaștere propozițională poate fi cunoaștere *a priori* (sau înăscută - opusă celei dobândite -, bazată pe rațiune sau intuiție rațională) sau cunoaștere *a posteriori* (bazată pe dovezi empirice/senzoriale). În funcție de propoziție, cunoașterea poate fi necesară și

contingentă (dacă e posibil ca propoziția să fie falsă), sau analitică și sintetică (dacă adevărul propoziției depinde doar de sensul termenilor utilizați). De asemenea, cunoașterea poate fi ocurentă (aparentă, conștientizată pe moment) sau dispozițională (neconștientizată pe moment).

Cunoașterea non-propozițională nu implică o relație esențială cu o propoziție. Două subtipuri din cele mai cunoscute sunt *cunoașterea-cum* (a ști cum, sau cunoașterea procedurală, care depinde de anumite abilități) și *cunoașterea prin cunoștințe/relații* (prin contactul direct cu alte persoane - interacțiune directă). Gilbert Ryle a făcut evidentă importanța potențială a distingerii între cunoașterea-că de cunoașterea-cum. Bertrand Russell a făcut o distincție faimoasă între cunoașterea prin descriere și un tip destul de particular de cunoaștere prin cunoștință. Cunoașterea prin descriere este mijlocul prin care, în viziunea lui Russell, o persoană putea să afle despre ceea ce nu a experimentat în mod direct.

O formă specială de cunoaștere este *cunoașterea-ca*, în care formele filosofice de răspuns implică

- Unele sau toate cunoașterile sunt înnăscute (și apoi ni le amintim mai târziu, în timpul vieții). O idee renumită datorată lui Noam Chomsk, dar și lui Platon (în *Meno*) care le-a acordat oamenilor acest tip de cunoaștere înnăscută; ca și lui Leibniz în *Eseurile Noi*.
- parte sau toate cunoașterile sunt observaționale. (Poare exista cunoaștere pură sau direct observațională? Cunoașterea conceptuală este ceea ce oferă conținut informat experienței tale de observație? Poate exista cunoaștere observațională fundamentală?)
- parte sau toate cunoașterile sunt neobservaționale, obținute numai prin gândire (mai degrabă prin reflecție decât prin observare). Cei care cred că este posibilă cunoașterea *a priori* sunt numiți raționaliști de cunoaștere. Empiriștii, dimpotrivă, cred că toată cunoașterea este observațională în natura sa. subiacentă, chiar și atunci când ar putea să nu pară așa. Aceasta este credința că toată cunoașterea este a posteriori - prezentă numai după ce sunt făcute unele observații adecvate de susținere.)
- parte sau toate cunoașterile sunt parțial observaționale și parțial nu - obținute deodată prin observare și gândire (Cunoașterea prin gândire-plus-observare).
- Alte distincții ale cunoașterii includ cunoașterea de sine (cunoașterea propriilor senzații, gânduri, credințe și alte stări mentale), și cunoașterea situațională (specifică unei anumite situații).

Cunoașterea situațională presupune metode de generare a cunoașterii prin încercare și eroare sau învățarea din experiență, fiind încorporată în limbă, cultură sau tradiții. În final, putem distinge între cunoașterea superioară (spirituală - cunoașterea lui Dumnezeu, a absolutului, a adevăratului sine sau a realității supreme) și cunoașterea inferioară (empirică și obiectivă, bazată pe simțuri și intelect - include cunoașterea științifică)).

CUNOAȘTEREA

Cunoașterea, din definiție, poate fi dobândită direct (*observarea realului*) sau în mod indirect. Cunoașterea situațională este cunoașterea situațiilor așa cum apar de obicei într-un anumit domeniu. Cunoașterea conceptuală este cunoașterea statică despre fapte, concepte și principii care se aplică într-un anumit domeniu.

Cunoașterea situațională este specifică pentru o anumită situație. Această situație transformă parțial știința într-o narațiune, pe care Arturo Escobar o consideră ca nefiind "nici ficțiuni, nici fapte presupuse", ci o țesătură istorică de texturi de fapte și ficțiuni. Anumite metode de generare de cunoaștere, cum ar fi încercare-și-eroare, sau învățare din experiență, au tendința de a crea cunoștințe foarte situaționale. Cunoașterea situațională este adesea încorporată în limbaj, cultură sau tradiții.

Cunoașterea parțială apare când nu este posibil să se înțeleagă exhaustiv un domeniu de informații. Astfel, cele mai multe probleme reale trebuie să fie rezolvate profitând de o înțelegere parțială. Această idee este prezentă și în conceptul de raționalitate mărginită, care presupune că în situații reale de viață oamenii au adesea o cantitate limitată de informații și iau decizii în consecință.

Intuiția este abilitatea de a dobândi cunoștințe parțiale, fără inferență sau a utiliza rațiunea. Un individ poate "ști" despre o situație și să fie în imposibilitatea de a explica procesul care a dus la cunoașterea sa.

Cunoașterea științifică

Dezvoltarea metodei științifice a contribuit în mod semnificativ la modul în care se dobândește cunoașterea lumii fizice și a fenomenelor sale. Pentru a fi numită științifică, o metodă de generare a cunoașterii trebuie să se bazeze pe colectarea probelor observabile și măsurabile supuse unor principii specifice de raționament și de experimentare. Metodele științifice se bazează pe dovezi observabile și măsurabile, supuse unor principii specifice de raționament și experimentare, de obicei prin formularea și testarea ipotezelor. Pentru biologi, cunoașterea trebuie să fie disponibilă în mod util pentru sistem, deși acest sistem nu este nevoie să fie conștient.

Cunoașterea științifică nu este imuabilă. Știința trebuie să fie pusă la îndoială chiar și atunci când este corectă, pentru o mai mare convergență cu adevărul în general. Judecătorul William Overton, într-un proces celebru, a încercat să decidă dacă creaționismul ar putea fi predat în școlile finanțate din fonduri publice ca o alternativă la teoria evoluționistă. Întrebarea cheie în discuție

aici a fost dacă creaționismul este o teorie științifică autentică sau doar o viziune pseudoștiințifică. Pentru a rezolva această problemă, l-am văzut pe judecătorul Overton a luat în considerare cinci condiții pe care știința autentică trebuia să le îndeplinească:

1. Se ghidează după legile naturii;
2. Trebuie să fie explicativă prin referire la legile naturii;
3. Să fie testabilă față de lumea empirică;
4. Concluziile sale sunt provizorii (adică nu sunt neapărat cuvântul final); și
5. Să fie falsificabilă.

Thomas Kuhn a propus un mod radical diferit de a aborda gândirea științifică: schimbarea științifică care are loc atunci când au loc revoluții științifice - nu trebuie gândită ca un proces incremental, rațional, de la o teorie științifică veche la una nouă. Noua teorie științifică revoluționară va fi în dezacord cu privire la ceea ce demonstrează dovezile științifice cu cea veche, și chiar în dezacord cu privire la ceea ce contează în primul rând drept dovezi științifice.

Deoarece tehnica nu lasă în mod natural loc pentru abstractizare, legăturile dintre cunoaștere și tehnică sunt mult mai puțin evidente. Timpul tehnicii este mai scurt decât cel al reflecției prospectiviste, al studiului panoramic și al politicii organizatorice de a trăi împreună. Există din ce în ce mai multe contribuții independente de la filosofi, sociologi și criticii istorici despre cunoașterea obținută prin tehnică. Bruno Latour, Isabelle Stengers, Vinciane Despret și Tobie Nathan invită în articolele și lucrările lor să dăm cuvântul, o reprezentare politică, diferitelor entități ale *non-umanului: parlamentul lucrurilor*.

Cunoașterea religioasă

Abordarea clasică definește cunoașterea ca o credință adevărată și justificată, și nu doar o credință adevărată. Această definiție exclude cazurile în care un individ are o credință adevărată, dar nu este în măsură să explice de ce această credință este adevărată. Justificarea credinței este deci elementul crucial al acestei analize tradiționale a cunoașterii.

În conformitate cu sociologul Mervin Verbit, cunoașterea poate fi înțeleasă ca fiind una dintre componentele-cheie ale religiozității. Cunoașterea religioasă în sine poate fi divizată în patru dimensiuni: conținut, frecvență, intensitate și centralitate. Provocarea probatorie a credinței religioase este de a arăta că cineva are suficiente dovezi independente în sprijinul credinței sale religioase. O modalitate de a face față provocării evidențialiste este teologia naturală, care susține că există o bază rațională solidă pentru a crede în existența lui Dumnezeu.

CUNOAȘTEREA

Există trei „*dovezi*” raționale importante din punct de vedere istoric ale existenței lui Dumnezeu.

1. Argumentul ontologic a încercat să demonstreze că existența lui Dumnezeu decurge din însuși conceptul de Dumnezeu.
2. Argumentul cosmologic a încercat să demonstreze existența lui Dumnezeu argumentând că ceva trebuie să fi dus la existența universului și că Dumnezeu este singurul candidat plauzibil pentru a juca acest rol de „creator”.
3. Argumentul designului a încercat să demonstreze existența lui Dumnezeu argumentând că aceasta a fost singura modalitate de a explica complexitatea găsită în natură.

Fideismul susține că credința religioasă nu ar trebui să fie supusă standardelor epistemice normale, argumentând că credința religioasă nu este nici rațională, nici irațională, ea ar trebui să fie evaluată în funcție de propriile standarde. De asemenea, epistemologia reformată respinge și ea provocarea evidențială, apărând credința religioasă argumentând că este asemănătoare credinței perceptuale și, prin urmare, ar trebui să răspundă aceluiași tip de standard epistemic. Propunerea face apel la un simț înnăscut al divinității cunoscut sub numele de *sensus divinitatis*.

În multe versiuni ale creștinismului, cum ar fi catolicismul și anglicanismul, cunoașterea este una dintre cele șapte daruri ale Duhului Sfânt. Pomul cunoașterii binelui și răului din Vechiul Testament conține cunoașterea care separa pe om de Dumnezeu: "Domnul Dumnezeu a zis: „Iată că omul a ajuns ca unul din Noi, cunoscând binele și răul...” (Geneza 3 : 22)

În gnosticism, se spune că toată lumea deține o bucată din cel mai înalt bine sau Dumnezeu Suprem, adânc în sinea lor, care a căzut din lumea spirituală în corpurile oamenilor, uneori numită scânteie divină. Cel care aduce o astfel de cunoaștere este considerat mântuitorul.

În hinduism, Vidya Daan, adică schimbul de cunoștințe, este o parte importantă a Daan, un principiu al tuturor religiilor dharmice. Scripturile hinduse prezintă două tipuri de cunoaștere, Paroksh Gyan și Prataksh Gyan. Paroksh Gyan (scris, de asemenea Paroksha-Jnana) este cunoașterea la mână a doua: cunoașterea obținută din cărți, din auzite, etc. Prataksh Gyan (ortografiat și Prataksha-Jnana) este cunoașterea obținută din experiența directă, respectiv cunoașterea pe care o persoană o descoperă pentru sine. Jnana yoga ("calea cunoașterii") este unul dintre cele trei tipuri principale de yoga expuse de Krishna în Bhagavad-Gita.

În Islam, cunoașterii i se acordă o mare importanță. "Înțelegerea" (*al-'Alīm*) este una dintre cele 99 de nume care reflectă attributele distincte ale lui Dumnezeu. În Coran se afirmă că cunoașterea vine de la Dumnezeu (2: 239) și diverse hadis încurajează dobândirea de cunoaștere.

Muhammad se spune că a zis: "Căutați cunoașterea din leagăn până în mormânt" și "Cu adevărat oamenii cunoașterii sunt moștenitorii profeților". Savanților, teologilor și juriștilor islamici li se dădea adesea titlul de alim, însemnând "cunoscător".

În tradiția iudaică, cunoașterea (în ebraică: *da'ath*) este considerată unul dintre cele mai valoroase trăsături pe care o persoană o poate dobândi. Evreii credincioși recită de trei ori pe zi, în Amidah: "Dă-ne nouă cunoașterea, înțelegerea și discreția care vin de la tine. Înălțat ești tu, Cel Existent, dătătorul plin de har al cunoașterii." Tanakh spune, "Un om înțelept câștigă putere, și un om cu cunoaștere își menține puterea", și "Cunoașterea este mai mult decât aurul".

Cunoașterea morală

Dimensiunea socială a cunoașterii include efectele mutuale dintre cercetare și viața umană cu relațiile și valorile sociale incluse. Această influență reciprocă permite apariția mișcărilor sociale, precum ecologismul și feminismul; abordări antinormative în sociologie pot tinde astfel în filozofie către naturalism și pragmatism

Faptele morale nu par să fie obiective așa cum sunt faptele „reale”, științifice. Judecățile morale reflectă în mare măsură educația culturală a persoanei respective. Dacă nu există fapte morale (expresivism moral), atunci ar rezulta că nu poate exista cunoaștere morală. Expresiviștii morali susțin că afirmațiile morale nu exprimă fapte, ci îndeplinesc un rol foarte diferit (o intenție).

Dacă există totuși fapte morale, nu implică automat că există cunoaștere morală, întrucât dezacordurile morale sunt adesea complet insolubile.

Dacă există totuși cunoașterea morală, apar trei posibilități:

1. *teoria fundacionalistă* clasică susține că aveam cunoaștere *a priori* despre principiile morale de bază care, cuplate cu cunoașterea empirică în speță, ne permit să ne formăm judecăți morale despre ce trebuie să facem în cazuri specifice. Dar această viziune supraintelectualizează ceea ce este necesar pentru cunoașterea morală.
2. *coerentismul* susține că nu există credințe morale fundamentale și orice credință în principiile morale poate fi revizuită dacă apar contra-dovezi adecvate.
3. un tip de *epistemologia virtuții* ne permite ca, în anumite cazuri, am putea obține în mod direct cunoaștere morală, chiar și fără o bază rațională atâta timp cât să folosim în mod corespunzător virtuțile epistemice. O astfel de concepție poate fi problematică, deoarece cunoașterea morală, spre deosebire, de exemplu, de cunoașterea perceptuală, pare să implice în esență posesia unor motive adecvate.

Scepticismul cunoașterii

Scepticismul afirmă că nu este posibilă cunoașterea. Conform argumentului visului, visarea oferă informații nesigure, iar agentul ar putea visa fiind incapabil să distingă experiența perceptivă reală de experiența de vis. Un alt argument adus de sceptici este cel al unui creier într-o cuvă care este doar alimentat cu stimuli electrici. Un astfel de creier ar avea falsa impresie de a avea un corp și de a interacționa cu lumea exterioară, deci incapabil să facă diferența.

Printre alte argumente, scepticii folosesc trilema Agripei (numită după filosoful pironist Agrippa cel sceptic) pentru a demonstra că anumite credințe nu pot fi obținute. Fundaționaliștii au folosit același argument al trilemei ca justificare pentru a solicita validitatea credințelor de bază. Scepticii se opun „fundamentației dogmatice”, care afirmă că trebuie să existe anumite credințe de bază care se autojustifică sau sunt dincolo de justificare.

Scepticismul demonului rău descris de Descartes (apărut pentru prima dată în alegoria peșterii lui Platon, cu o versiune actualizată din literatura științifică apelând la exemplul unui creier într-o cuvă) presupune că impresiile noastre senzoriale ar putea fi sub controlul unei puteri externe. Ca atare, tot ceea ce vedem este fals și niciodată nu putem ști nimic despre lumea „reală”. Oricum, depindem doar de informațiile furnizate de simțurile noastre și, prin urmare, nu putem face nicio declarație certă despre nimic dincolo de informațiile respective.

Astfel de experimente de gândire duc la problema subdeterminării: că dovezile disponibile nu sunt suficiente pentru a lua o decizie rațională între teoriile concurente. Un alt argument sceptic se bazează pe ideea că cunoașterea umană este failibilă și, prin urmare, îi lipsește certitudinea absolută.

Există două categorii diferite de scepticism epistemologic: scepticism „atenuat” (nu acceptă pretențiile de cunoaștere „puternice” sau „stricte”, dar le aprobă pe cele mai slabe) și „neatenuat” (respinge atât pretențiile de cunoaștere virtuală, cât și cunoașterea puternică). ”Tăria” unei cunoașteri depinde de punctul de vedere al unei persoane, și de caracterizarea cunoașterii sale. De-a lungul anilor au apărut mai multe modificări ale scepticismului, precum:

- *Fictionalismul*: nu pretinde cunoașterea, dar respectă concluzii pe baza unui anumit criteriu, cum ar fi utilitatea, estetica sau alte criterii personale, fără a pretinde că respectiva concluzie este neapărat „adevărată”.
- *Fideismul* filosofic: (spre deosebire de fideismul religios) acceptă adevărul unor propoziții, dar nu cu certitudine.
- Unele forme de *pragmatism* acceptă utilitatea ca un ghid pentru adevăr, dar nu neapărat un factor de decizie universal.

Scepticismul local sau selectiv (mai puțin radical) neagă cunoașterea doar într-o anumită zonă sau disciplină, iar scepticii din lumea exterioară susțin că putem ști doar despre propriile impresii și experiențe senzoriale, dar nu și despre lumea exterioară.

Un argument important împotriva scepticismului global este că pare să se contradică: afirmația că nu există cunoaștere pare să constituie o revendicare a cunoașterii în sine.

Alte minți

Problema altor minți se referă la faptul că se pare că nu suntem în măsură să observăm mintea altei persoane în același mod în care putem observa obiecte fizice. Dar, există alte minți? Argumentul din analogie notează corelațiile dintre comportamentul nostru și stările noastre mentale, făcând astfel inferențe despre stările mentale ale altora care se comportă în moduri similare. Dar stilul de raționament folosit în această argumentare este considerat de mulți ca fiind defectuos, negând generalizarea pornind de la o corelație pentru un singur caz.

Există două probleme implicate în problema altor minți: Prima este dacă există alte minți. A doua este dacă, având în vedere că există alte minți, aceste minți sunt ca ale noastre. Pare posibil ca alți oameni să experimenteze lumea într-un mod foarte diferit. Un posibil răspuns ar fi să considerăm că putem, cel puțin uneori, să avem cunoaștere directă a minții altei persoane.

Scepticismul radical

Scepticismul radical afirmă că este imposibil să știi prea mult. Principalul argument în favoarea acestei idei este ipoteza sceptică, conform căreia viața normală este complet diferită de realitate (de exemplu, un creier într-o cuvă „hrănit” cu ”experiențe” de către supercomputere - ipoteza sceptică). Acest argument pare să se bazeze pe principiul de închidere, care susține, în general, că, dacă cunoașteți o propoziție și știți că aceasta implică o a doua propoziție, atunci cunoașteți și a doua propoziție. Critica acestui argument sceptic neagă acest principiu (poți cunoaște o propoziție fără a cunoaște o altă propoziție implicată de prima). Cunoașterea este în esență preocupată de a avea credințe adevărate sensibile (despre care agentul crede că sunt adevărate - principiul sensibilității). Dacă se acceptă principiul închiderii, atunci se poate opta pentru maureanism, susținând că putem cunoaște negările ipotezelor sceptic, de exemplu apelând la o formă de realism direct. Sau se poate susține ideea că putem cunoaște negările ipotezelor sceptice (credințe adevărate sigure, falsifiabile - principiul siguranței).

CUNOAȘTEREA

Răspunsul contextualist la problema sceptică susține că cunoașterea este o noțiune radical sensibilă la context. Astfel, scepticul poate avea dreptate să susțină, în raport cu standardele sale epistemice, că nu putem ști prea multe, dar această afirmație este în concordanță cu faptul că deținem o mulțime de cunoașteri la standarde mai relaxate care funcționează în contexte normale. Problema cu această propunere este că nu este evident că argumentul sceptic se schimbă cu standarde epistemice, el trece prin raportare la toate standardele epistemice, nu doar la cele foarte stricte.

Resurse

- Almerja. 2018. „Importance of Knowledge”. Almerja.Com. 2018. <http://almerja.com/en/more.php?pid=360>.
- Cohen, Stewart. 2002. „Basic Knowledge and the Problem of Easy Knowledge”. *Philosophy and Phenomenological Research* 65 (2): 309–29. <https://www.jstor.org/stable/3070994>.
- Hetherington, Stephen. 2022. „Knowledge | Internet Encyclopedia of Philosophy”. 2022. <https://iep.utm.edu/knowledg/>.
- Ichikawa, Jonathan Jenkins, și Matthias Steup. 2018. „The Analysis of Knowledge”. În *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ediție de Edward N. Zalta, Summer 2018. Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/knowledge-analysis/>.
- Jong, Ton de, și Monica G.M. Ferguson-Hessler. 1996. „Types and qualities of knowledge”. *Educational Psychologist* 31 (2): 105–13. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3102_2.
- Longino, Helen. 2019. „The Social Dimensions of Scientific Knowledge”. În *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ediție de Edward N. Zalta, Summer 2019. Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/scientific-knowledge-social/>.
- Pritchard, Duncan. 2018. „What Is This Thing Called Knowledge?” Routledge & CRC Press. 2018. <https://www.routledge.com/What-is-this-thing-called-Knowledge/Pritchard/p/book/9781138225800>.
- Pritchard, Duncan, John Turri, și J. Adam Carter. 2022. „The Value of Knowledge”. În *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ediție de Edward N. Zalta, Fall 2022. Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/knowledge-value/>.
- Sfetcu, Nicolae. 2020. *Filosofie - Noțiuni de bază, Volumul 1*. Nicolae Sfetcu.